

Lesbrief bij het theaterproject

DANTON EN DE FRANSE REVOLUTIE

Van Theater Nomade

Doelgroep : 4, 5 en 6 VWO

Totale duur toneelstuk: 100 min

Verkorte schoolversie: 45-60 min

Inhoudsopgave.

1. Inhoud toneelstuk Dantons Dood van Büchner
2. Van Franse revolutie tot Napoleon (1789-1815)
3. Danton en Robespierre
4. Nederland. 'Rekkelijken en preciesen' in de Franse Tijd
5. Verklaring van de rechten van de mens en de burger
6. De Guillotine
7. Marseillaise en Franse volksliederen
8. Georg Büchner in Duitsland 1835
9. Danton in literatuur, toneel en film
10. Theater Nomade: Historische en politieke toneelstukken
11. Lesvragen

DANTON EN DE FRANSE REVOLUTIE

1. Inhoud toneelstuk Dantons Dood van Buchner

Georg Büchners wereldberoemde toneelklassieker *Dantons Dood* (1835) baseert zich op documentair historische gebeurtenissen uit de Franse revolutie.

Het toneelstuk speelt in Parijs 1794. Na 1789 is de revolutionaire burgerij aan de macht gekomen. Koning Lodewijk XVI en een deel van de adel zijn naar de guillotine gebracht, maar ook de revolutionairen zelf zijn hun leven niet meer zeker. De revolutionaire held en provocatieve levensgenieter Danton pleit voor respect van mensenlevens. Zijn revolutionaire tegenpool, de strikte en 'deugdzame' advocaat Robespierre heeft zich van de staatsmacht meester gemaakt en geeft toestemming tot zijn arrestatie. De revolutie van het 'rekkelijke' onbezorgde leven staat hier tegenover de revolutie van de puriteinse moraal. De twee wereldbeelden zijn in de Nomade-enscenering in het toneelbeeld verwerkt. De vertrekken van Danton, zijn vrouw Julie en zijn vrienden, waaronder Camille Desmoulins zijn op het linkerzijde van het toneel geplaatst. De vertrekken van de regeringsmacht en de rechtbank op de rechterzijde.

Buchner heeft het verhaal van de ondergang van Danton doorsneden met volkse straatscènes, die op vaak komische wijze uitdrukking geven aan de publieke opinie van het moment.

Na de pauze zitten Danton en Camille in de gevangenis en verdedigen zich voor een tribunaal, waarna ze tenslotte op het Place de Révolution worden ge Guillotineerd.

De historische gebeurtenissen vormen een waarschuwing tegen wraakzuchtige wereldverbeteraars, waartoe de genadeloosheid van hun abstracte idealen kan leiden.

2. Historische periode. Van Franse revolutie tot Napoleon (1789-1815)

De Franse revolutie hanteerde de leuze 'Liberté, Egalité, Fraternité' (Vrijheid, gelijkheid, broederschap) en wordt wel beschouwd als de aankondiging van de moderne wereld. De Franse revolutie begon met de bestorming van de Bastille in Parijs op 14 Juli 1789. Er volgde een turbulent decennium van machtswisselingen, waarin de 'Rechten van de mens en de burger' (1789) door de Nationale Conventie (het Franse Parlement) werden aangenomen. Koning Lodewijk XVI en zijn vrouw Marie-Antoinette werden in Versailles gevangen gezet (1792) en later op het Place de la Révolution onthoofd. De 1e Franse republiek (1792) werd gezien als het begin van een nieuw tijdperk met revolutionaire idealen en kreeg tevens een nieuwe jaartelling. De oude keizerrijken Oostenrijk en Pruisen bedreigden militair het nieuwe revolutionaire Frankrijk.

Georges Danton ontwikkelde zich tot een van de helden van de revolutie, maar werd tenslotte onder het schrikbewind van Robespierre ge Guillotineerd (1794). De machtsgreep van de jonge generaal Napoleon Bonaparte enige jaren later en diens kroning tot keizer (1804) maakte een einde aan de 1^e Republiek. Maar in een aantal opvattingen bleek Napoleon toch een kind van de revolutie. Hij veroverde niet alleen heel Europa, maar voerde ook een aantal moderne beginselen in. De moderne wetboeken met de vrijheidsrechten, de afschaffing van de slavernij, een aantal moderne staatsinstituten, de burgerlijke stand en het tientallig stelsel met de meter en de kilogram komen uit die periode. De Franse revolutie en Napoleon veroorzaakten veel oorlog en geweld, maar markeren tevens de geboorte van het moderne Europa. Na de slag bij Waterloo (1815) werd Napoleon gevangengezet en verbannen naar St. Helena. De monarchie en de adel kregen opnieuw de macht in Europa, maar de revolutionaire idealen waren onstuitbaar. Het 19^e eeuwse Europa werd getekend door revolutionaire bewegingen.

3. Danton en Robespierre

In het toneelstuk staan Danton en Robespierre als twee verschillende gezichten van de revolutie tegenover elkaar. Nomade heeft dat uitgewerkt door de twee werelden van de hoofdpersonages in toneelbeeld, kleding, pruiken en speelstijl tegenover elkaar te plaatsen. Danton is de bronstige levensgenieter, die pleit voor het goede leven. Hij is een filosofisch gevoelsmens, die zich overgeeft aan drank, debat en seks met meerdere vrouwen. Hij en zijn revolutionaire vriend Camille, pleiten voor een 'rekkelijke' samenleving, waarin de staat ten dienste staat aan de 'vrije mens'. Voor de deugdzame Robespierre zijn de Dantonisten een teken van decadentie en verval. Hij pleit voor een beleid van deugdzaamheid en strengere straffen. Theater Nomade vergelijkt middels filmbeelden deze roep om deugdzaamheid en straf met de opkomst van de PVV en de komst van een strikter en hardvochtiger Nederland, waarbij de overheid strenger en repressiever met haar burgers omgaat dan in de kritische progressieve jaren 70.

4. Nederland in de Franse tijd: Patriotten en Prinsgezinden

Nederland begon haar zelfstandige bestaan in 1581 als een republiek. Deze Nederlandse 'Republiek der Zeven Verenigde provinciën' raakte na 1789 in de ban van de revolutionaire ontwikkelingen in Frankrijk. Frankrijk was toen de leidende natie op het continent van Europa en het Frans de taal van de hogere klassen. De oude tegenstelling tussen republikeinse regenten en stadhoudelijke monarchisten transformeerde in een strijd tussen Fransgezinde Patriotten en de Engels en Duitsgezinde Prinsgezinden. In 1795 werd door patriotten de Bataafse Republiek opgericht. Deze republiek zou maar een paar jaar bestaan. Napoleon stichtte het koninkrijk Holland en nadat hij in 1813 op Elba gevangen werd gezet grepen de Nederlandse monarchisten de macht. Bij Scheveningen landde vanuit Engeland de zoon van Stadhouder Willem V. Deze Willem I van Oranje-Nassau werd de eerste koning van het nieuwe 'Koninkrijk der Nederlanden'. Zijn nazaten bezetten tot aan vandaag de dag de troon.

Bij de Nederlandse opstand tegen de Spaanse overheersing ontstond bij de revolutionairen ook een strijd tussen ‘rekkelijken’ en ‘preciesen’. In 1619 gaf de ‘preciese’ stadhouder Maurits van Oranje toestemming tot de onthoofding van de ‘rekkelijke’ raadspensionaris Johan van Oldenbarneveldt op het Binnenhof. Deze gebeurtenis was ook bij de Franse revolutionairen bekend. ‘Barneveldt’ werd ook door hen gezien als een Hollands republikeinse voorloper van de Franse revolutie. Theater Nomade verbindt de strijd tussen Danton en Robespierre met deze Hollandse tegenstelling tussen de rekkelijken en preciesen.

5. Verklaring van de rechten van de mens en van de burger

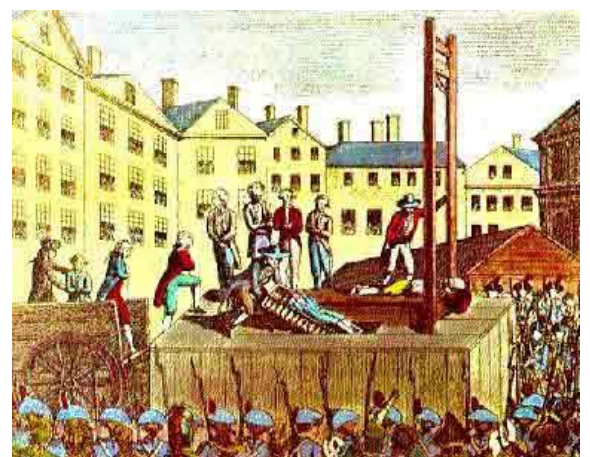
Op 26 Augustus 1789 stelde de afvaardiging van het Franse volk, de Nationale Conventie in Parijs de ‘Verklaring van de rechten van de mens en de burger’ vast (Declaration des droits l’homme et du citoyen). De verklaring bestaat uit 17 artikelen waarin de fundamentele rechten van de mens, de soevereiniteit van het volk, de vrijheden op drukpers, de bescherming van bezit en de waarborgen van de rechtsstaat worden vastgelegd. Art 1 begint met de zinsnede ‘Alle mensen worden vrij en met gelijke rechten geboren’. De verklaring is voorbeeld voor onder meer ‘de universele verklaring van de mens’ (1945) van de Verenigde Naties.

Theater Nomade heeft de ‘Déclaration’ in haar toneelstuk een belangrijke actuele plaats gegeven door hem in de proloog en epiloog te laten opzeggen door een Islamitische vrouw met hoofddoek. De vrouw is in de Nomade-interpretatie tevens de echtgenote van de revolutionair Camille Desmoulins, staat symbool voor het eerste revolutionaire multiculturele huwelijk tussen het wereldse Europese revolutie en de Islam. De vrouw symboliseert tevens de ‘vrijheids’ figuur in de actuele Arabische revoluties en de Islamitische wereld.

6. De Guillotine

De ‘guillotine’ is ontwikkelt door de arts Joseph-Ignace Guillotin (1738 - 1814), die om humanitaire redenen voorstelde de ‘strop’ als executiemiddel te vervangen door de guillotine. Guillotin was eigenlijk een fel tegenstander van de doodstraf. Hij hoopte dat de guillotine een tussenstap was op weg naar een volledige afschaffing van de doodstraf.

Koning Lodewijk XVI zag het apparaat en stelde een aantal verbeteringen voor, waaronder het afschuiven van het mes opdat het door de hals zou "snijden". Lodewijk stierf zelf onder de verbeterde versie van de guillotine. Robespierre zegt in de toneeltekst: ‘Ik zal van de Revolutie een collegezaal voor moraal maken en de guillotine als kathedr gebruiken’. Theater Nomade heeft voor haar toneelstuk een Guillotine laten maken, die in het stuk tevens gebruikt wordt als kathedr.

7. Marseillaise en Franse 18e eeuwse Volksliederen

De Marseillaise, het Franse volkslied, werd in de nacht van 25 op 26 April 1792 geschreven en gecomponeerd door de Franse officier Rouget de Lisle op een diner. Hij noemde het *Chant de guerre de l'Armée du Rhin* (marslied van het Rijnleger). Het was een marslied van een legereenheid uit Marseille bij de intocht in Parijs. Op 14 Juli 1795 werd het onder de naam Marseillaise tot Frans volkslied gekozen en na verschillende keren te zijn verboden is het dat nog steeds.

Het revolutionaire elan van de Marseillaise heeft grote invloed gehad in de wereldgeschiedenis. Het lied werd het symbool van meerdere revoluties. De Russische revolutie (1917) adapteerde het lied alvorens de tekst te vervangen door dat van de 'Internationale'. Arbeidersbewegingen, maar ook de Geconfedereerde Staten van Amerika (1860-1865) zongen het lied, waarbij het 1e couplet de volgende tekst heeft:

Allons enfants de la Patrie,
le jour de gloire est arrivé!
Contre nous de la tyrannie
L'étendard sanglant est levé.
L'étendard sanglant est levé:
Entendez-vous dans les campagnes
Mugir ces féroces soldats?

Aux armes, citoyens,
Formez vos bataillons.
Marchons! Marchons! (*Refrain*)
Qu'un sang impur
Abreuve nos sillons

Theater Nomade heeft in haar toneelstuk meerdere versies van de Marseillaise *live* en op geluidsdragers verwerkt. In de revolutionaire periode aan het einde van de 18e eeuw zijn bekende Franse volksliederen ontstaan en gezongen. In haar voorstelling heeft Nomade de volkse scènes in haar toneelstuk verlevendigd met 18e eeuwse volksmuziek, die in de tijd werd gezongen en gespeeld. Bekende liedjes zijn behalve de 'Marseillaise', 'Ça Ira' en 'Au pres de ma blonde'.

8. Georg Büchner en Dantons Tod (1835)

De auteur Georg Büchner (1813-1837) was een avantgardistisch Duits schrijver die zich verbond met maatschappelijke revoluties. Hij schreef ruim 40 jaar na de dramatische gebeurtenissen in Parijs op zeer jonge leeftijd *Dantons Tod* (1835). Een ander bekend werk is zijn toneelstuk *Woyzeck*. Zijn werk heeft aanwijsbare invloed gehad op de moderne literatuur en wordt ook tegenwoordig nog opgevoerd.

9. Danton in literatuur, toneel en film

Dantons Dood wordt ook in Nederland incidenteel opgevoerd. Andrej Wajda maakte in 1983 de bekende historische speelfilm *Danton* met Gerard Depardieu in de hoofdrol.

10. Theater Nomade: Historische en politieke toneelstukken

Theater Nomade is een unieke theatergroep, die al jaren met een beschilderde bestelbus door Nederland reist. De groep is gevormd rond artistiek leider Ab Gietelink en maakt al sinds 1984 vernieuwende en politieke theaterstukken. Sinds 1998 spelen historische klassiekers in kerken, op kastelen en schepen op binnen en buitenlocaties. Wij kiezen bewust voor interessante monumentale locaties in historische Nederlandse steden. Aan de toneelstukken gaat uitgebreide historische en theatrale research aan vooraf. Wij treffen de *couleur locale* door het gebruik van historische kostuums, muziek en beelden van die tijd. Nomade maakt vitale afwisselende multidisciplinaire theaterstukken. Wij maken de laatste 5 jaar veelvuldig gebruik van film en fotoprojecties.

11. Lesvragen

1. Waarover handelt het toneelstuk Dantons dood van Georg Büchner?
2. Schets de historische periode waarin het politieke toneelstuk speelt?
3. Wat zijn 'rekkelijken' en 'preciesen'? Hoe past Nomade die begrippen toe op Danton en Robespierre? Zie je overeenkomsten in de moderne maatschappij?
4. Wat is het actuele belang van de Verklaring van Rechten van de Mens?
5. Waarom werd de guillotine ingevoerd?
6. Wat is de betekenis van de Marseillaise?